

эстетик тафаккурини ривожлантириш аввало уларнинг ижодий имкониятларини ўрганишни тақозо этади. Баркамол авлодни тарбиялаш жараёнида эстетик тафаккурини ривожлантириш, нафақат уларни нуктаи назарини, этиқодини, дунёқарашини шакллантиришга, балки уларнинг юқори даражадаги бадиий, эстетик тафаккурини ҳамда муסיкий ижрочилигига йўналтирилган бўлиши керак.

Олий педагогик таълимда бўлажак муסיқа ўқитувчиларини мактаб муסיқа ўқитувчиси амалий фаолиятига тайёрлаш муסיқа санъатининг бир неча йўналишлари бўйича бўлажак кадрларда зарур компетенцияларни егаллашларини тақозо этади. Бир соатлик дарс жараёнидаги муסיқа машғулотни ўқитувчидан муסיқа назарияси, муסיқа тарихи, чолғу ижрочилиги, вокал ижрочилиги, дирижёрлик ва хор

билан ишлаш бўйича малакавий тайёргарликни талаб қилади. Табиийки, бу санъат йўналишлари бўйича етарли даражада зарур назарий ва амалий (чолғу асбобида чалиш, дирижёрлик қилиш, вокал – хор малакалари, хор билан ишлаш) билим, кўникма ва малакаларни ўзлаштиришлари бир хил даражада бўлмайд.

Ушбу муаммони илмий тадқиқ этишда эстетика, муסיқа психалогияси ва педагогика нуктаи назаридан қараганда эстетик тафаккурига оид соҳада тўпланган билимлар ўртасида муайян зиддият мавжудлиги, бошқа томондан ўқувчилар учун етарли даражада муסיкий таълим йўналишлари мавжуд эмаслиги чолғу ижрочилиги машғулотларида ўқувчиларни эстетик тафаккурини ривожлантириш тизимини такомиллаштиришни талаб қилади.

Адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарори. 02.02.2022. йилдаги ПҚ-112-сон. (Қонунчилик маълумотлари миллий базаси. 03.02.2022 . 07/22/112/0099-сон).
2. Файзуллаев Е. Бўлажак муסיқа ўқитувчилари бадиий дидини шакллантиришда ўзбек мумтоз муסיқаси имкониятларидан фойдаланиш. -Т.: 2008.
3. Кудратов И. Талабаларни халқ кўшиқлари воситасида эстетик тарбиялаш. (Монография). -Т.: «Фан», 2009.
4. <https://qomus.info/encyclopedia/cat-e/estetika-uz/>
5. <https://uz.wikipedia.org/wiki/Estetika>

РЕЗЮМЕ. Мақолада бўлажак муסיқа таълими ўқитувчиларининг эстетик тафаккурини чолғу ижрочилиги орқали ривожлантиришнинг таъкилий-педагогик мазмуни очиб берилган. Бўлажак муסיқа таълими ўқитувчиларининг эстетик тафаккурини ривожлантиришда чолғу ижрочилигининг аҳамияти ва педагогик жиҳатлари кўрсатиб берилган.

РЕЗЮМЕ. В статье рассмотрено организационно-педагогическое содержание развития эстетического мышления будущих педагогов музыкального образования через инструментальное исполнительство. Показаны значение и педагогические аспекты инструментального исполнительства в развитии эстетического мышления будущих педагогов музыкального образования.

SUMMARY. The article reveals the organizational and pedagogical content of the development of aesthetic thinking of future teachers of music education through instrumental performance. The significance and pedagogical aspects of instrumental performance are shown in the development of aesthetic thinking of future teachers of music education.

PIRLS XALÍQARALÍQ BAĞDARLAMA TALAPLARÍ TIYKARÍNDÁ BASLAWÍSH KLASS OQÍWSHÍLARÍNÍN KOMMUNIKATIVLIK KOMPETENCIYALARÍN QÁLIPESTIRIW

B.K.Utemuratov – filologiya ilmlerinin kandidati, docent

Qaraqalpaстан Respublikası pedagoglardı jańa metodikalarga úyretiw milliy orayı

Tayanch soʻzlar: PIRLS xalqaro tadqiqot, oʻquvchi, oʻqituvchi, kompetensiya, kommunikatsiya, kommunikativlik, metod, mantiqiy fikrlash, mulohot, sinf.

Ключевые слова: PIRLS International Research, ученик, учитель, компетентность, коммуникация, коммуникативность, метод, логическое мышление, общение, класс.

Key words: PIRLS International Research, student, teacher, competence, communication, communicativeness, method, logical thinking, communication, class.

Ўзбекстан Республикаси Президентининг 2018-йил 5-сентябрдаги «Халқ билимлendiriwin басқарıw sistemasın jetilistiriw boyınsha qosımsha is-ilajlar haqqında»ǵı PF-5538-санlı Пáрманı [1] tiykarında Bilimlendiriw sıpatın qadaǵalaw mámleketlik inspekiyası hám Халқ билимлendiriw ministrligine oqıwshılardıń bilim dárejesin bahalaw boyınsha xalıqaralıq baǵdarlamalar hám izertlewlerde (PISA, TIMSS, PIRLS) ulıwma bilimlendiriw mektep oqıwshılarınıń qatnasıwın shólkemlestiriw wazıypaları júkletilgen.

PIRLS – bul hár qıylı tálim sistemasına iye bolǵan dúnya mámleketlerinde oqıwshılardıń teksti oqıwı hám túsinıwı boyınsha monitoring alıp barıladı. Dúnya mámleketlerdegi baslawish klass oqıwshılarınıń oqıw sıpatı hám teksti túsinıw dárejesin, sonday-aq, hár qıylı mámleketlerdiń bilimlendiriw sistemasındaǵı ózgerislerdi salıstırıw hám kórsetiw múmkinshiliklerin beriwshi xalıqaralıq izertlew bolıp esaplanadı.

PIRLS izertlewleri kóleminde túrli bilimlendiriw sistemasına iye bolǵan mámleketlerdiń 4-klass pıtkeriwshileriniń oqıw sıpatın hám oqılǵan teksti túsinıw dárejesi úyreniledi. Bul izertlewlerge 4-klass oqıwshılarınıń tańlap alınıwı sonnan ibarat, tiykarınan oqıwdıń tórtinshi jılında oqıwshılar oqıwdıń joqarı dárejesine iye boladı. Oqıwshılardıń keyingi tálimde bilimdi iyelew qábiletin qalıplestiriw hám sol arqalı házirgi zamangá tabıshı iykemlesiwine járdem beredi.

Коммуникативлик компетентлик – қарım-qatnas jasaw, basqalar menen tez hám anıq isseñ hám doslıq baylanıs ornata alıw, kommunikaciya, qarım-qatnas haqqında jaqsı túsinikke iye bolıw hám bilimlerin ámelde qollana alıw kónlikpeleri bolıp tabıladı. Kommunikativlik kompetentlik qarım-qatnas

nátıyeliligi: til arqalı qarım-qatnas, sóylesiw qábileti hám qarım-qatnas sheñberi, maqsetleri hám jaǵdaylarına tuwrı keletuǵın sóylesiwge haqıyqıy tayarlıq sıpatında belgilenip, tómendegilerdi óz ishine aladı:

- til normaların biliw, funkcionál túrde qollana alıw;

- til kónlikpeleri hám tájiriybeleri;

- jeke kommunikativlik kónlikpeler: jaǵdayǵa sáykes til normasın tańlaw, kim menen, qashan hám qay maqsette sóylesip atırǵanımdı esapqa alǵan halda til arqalı qarım-qatnas jasaw, sóylesiw, gúrrinlesiw tájiriybeleri.

PIRLS izertlew barısında sabaqta oqıwshılar tárepinen eñ kóp qollanılatuǵın oqıwdıń tómendegi eki túri úyreniledi:

1. Ádebiy kitapqumarlıq uqıplılıǵın iyelew maqsetindegi oqıw.

2. Mazmundı túsinıw hám ámelde paydalanıw maqsetindegi oqıw.

Коммуникативлик компетenciya – bul tildi, onıń fonetikasın, leksikasın, grammatikasın, stilistikasın, til mádeniyatın, usı til quralları adamnıń sociallıq, kásiplik, mádeniy mütájlikleri shegarasındaǵı til mexanizmlerin - sóylew, esitip, túsinip alıw, oqıw, jazıp biliwdi ańlatıwshı termin bolıp tabıladı. Kommunikativlik kompetenciyaǵa tábiy sózlik iskerligi hám arawlı oqıw nátıyesinde iye bolıw múmkin. Kórkem hám ilimiy tekstlerdi PIRLS talapları tiykarında oqıw arqalı oqıwshılarda kommunikativlik kompetenciya qalıpleseı. Kórkem hám ilimiy tekstlerdi oqıwda, oqıw kónlikpeleriniń tómendegi tórt toparı bahalanadı:

1. Anıq kóriniste berilgen maǵlıwmattı taba alıw.

2. Juwmaqlawlardı qalıplestiriw.

3. Maǵlıwmatlardı ulıwmalasıra alıw.

4. Teksttiń mazmunı, tildiń áhmiyeti, dúzilisin analizlew hám bahalay alıw. Oqıwshılar tekstti oqıwı hám sorawlarǵa juwap beriwı lazım. Bunda ayırım tapsırmalar usınıs etilgen variantlardan biri tańlanadı, al, basqaları bolsa óz betinshe juwap beriwdi talap etedi.

Kommunikativlik kompetenciya – qarım-qatnas maqsetleri, sferası hám jaǵdaylarına tuwrı keletuǵın dárejede sóylese biliw hám haqıyqıy tayarlıqqa iye bolıw, sóylesiw arqalı óz ara tásir kórsetiw hám óz ara túsiniwge tayarlıq. E.A.Bistrova atap ótkeninдей, til menen baylanıslı túsiniqler hám reproductivlik hám produktivlik dárejelerindegi kommunikativlik kónlikpeler onıń bólekleri bolıp tabıladı. Bul til jaǵdayı boyınsha qarım-qatnastı ámelge asırıw ushın til quralların sanalı túrde tańlay biliw, awızsha hám jazba tildi tuwrı túsiniw hám onıń mazmunın ashıp beriw, hár túrli janrlıq hám stilistikalıq ózgesheligine baylanıslı jeke baylanısqıa iye pikirlerdi qalıplestiriw qábiletleri. Ol «kommunikativlik kónlikpeler qalıplesiwı tek lingvistikalıq hám tillik kompetenciyalar bazasında ámelge asırıwı múmkin» [2] dep tastıyıqlaydı.

I.Litnevskaya bolsa kommunikativlik kompetenciya degende: «barlıq sózlik iskerlik túrlerin, awızsha hám jazba til mádeniyatı tiykarların, tiyisli jas ushın turmısta áhmiyetke iye bolǵan qarım-qatnas sferası hám turaqlı túrde tilden paydalanıw boyınsha bazalıq kónlikpe hám tájriyberlerdi iyelewdi názerde tutadı» [3].

Baslawısh klass oqıwshılarınıń kommunikativlik kompetenciyaların qalıplestiriwde xalıqaralıq PIRLS baǵdarlama talaplarınan nátiyjeli paydalanıw kerek. Bul izertlew tiykarında kommunikativlik kompetenciya ishinde berilgen informaciyanı qabil etiw, túsiniw, intepretaciyalaw hám túrlendiriwdi támiyinlew aladı. Pikirlew hám sóylew háreketleri menen informaciya beriwdi támiyinleytuǵın pikirlew hám sóylewdi ajratıp kórsetiw maqsetke muwapıq boladı. Sóylew iskerliginiń receptivlik túrinde ámelge asırılátuǵın pikirlew hám sóylewdiń háreketler baǵdarı informaciyadan onı alıwshıǵa, produktivlik túrindegi – avtordan informaciyaǵa qaray baǵdarlanǵan boladı.

Kommunikaciya qatnasıwshılar ushın sóylew iskerliginiń receptivlik túrindegi kommunikativlik kompetenciyaların da áhmiyeti úlken. Olardıń nátiyjeliliǵı adamnıń basqaların awızsha hám jazba tilin biliw hám túsiniw, olarǵa durıs qatnas bildiriw, qabil etilgen informaciyanı jeke kommunikativlik máselelerin sheshiwde qollanıw maqsetinde olardı tiyisli túrde ózgerte alıw qábiletine baylanıslı boladı. Bunday kónlikpeler kóbinese bizge informaciyanı qabıllawshınıń kommunikativlik kompetenciya specifikasına dıqqat jámlewimizge múmkinshilik beredi.

Tıńlawdı úyretiw procesinde kommunikativlik kompetenciyanı qalıplestiriw.

Tıńlaw, receptivlik pikirlew hám mnemonika iskerligi maqseti:

— esitip, qabil etilgen informaciyanı túsiniw hám qayta islewge –tıńlawshınıń kommunikativlik uqıbı hám qábileti bolǵan jaǵdayda erisiw múmkin;

● kommunikativlik kórsetpeni (informaciyanı eslep qalıw, sorawǵa juwap beriw, dálillerdi bahalaw hám t.b.) esapqa alǵan halda tekst mazmunına dıqqat jámlew.

● tekstti mánilik bóleklerge bóliw hám olardıń hár biriniń tiykarǵı oy-pikiriń anıqlaw;

● teksttiń kondensaciyalangan mazmunın, yaǵnıy onıń temasıń sintezlew hám ulıwma tekst boyınsha tiykarǵı oy-pikirdi belgilew;

● tekst mazmunın este saqlap turıw (onı esitiwde tiykarǵı sózlerdi belgilep alıw, solarǵa qaray tekst jobasın dúziw; teksttiń logikalıq hám kompoziciyalıq dúzilisin keltirip shıǵarıw hám t.b.);

● teksttiń pragmatikalıq maqsetin ajratıw;

● sózdiń kórkemlew quralların ajrata alıw.

Baslawısh klass oqıwshılarınıń esitken tekstin tolıq túsiniw kónlikpelerin tekseriw ushın tómendegidey baqlaw hám diagnostikalıq tapsırmalarǵı qollasaq boladı:

● tekst boyınsha sorawlarǵa juwap beriw;

● anıq bir joba dúziw;

● joba boyınsha túsingenin aytp beriw.

Baslawısh klass oqıwshıları PIRLS baǵdarlama talapları

tiykarında kommunikativlik kompetenciyalardı qalıplestiriwden ibarat. Oqıw, analitikalıq-sintez iskerliktiń maqseti – jazba tekstti túsiniw hám belsendi túrde qayta islewge – maqset qoyıw (tanısıw, úyreniw, izleniw) boyınsha oqıw túrin hám ulıwma kommunikativlik kompetenciyaların qalıplestirgenligin esapqa alıw arqalı nátiyjelerge erisiw múmkin:

● tekst temasına, temanı keńnen túsindiriwde qollanılatuǵın kishi temalarǵa, teksttiń tiykarǵı mazmunına anıqlama beriw;

● teksttegi informaciyanı, onıń temanı ashıp kórsetiw ushın áhmiyeti (baslı/ekinshi dárejeli) boyınsha bahalaw;

● teksttiń strukturalıq hám logikalıq bólimlerin anıqlaw, olardıń mazmunın túsiniw olar arasında baylanıs ornatiw.

PIRLS baǵdarlamasına boyınsha tekst penen tanısıp shıǵıw ushın oqıwdı úyreniw procesinde waqıt azlıǵın esapqa alıp, ilimiy áhmiyetke iye tekst bir márte tiykarǵı informaciyanı ólestiriw maqsetinde qabil etiledi, bul processte tómendegi kónlikpeler qalıplestedi:

● kishi kólemge iye tekstte teması boyınsha ne aytilǵanın, al tolıq shıǵarmanıń mazmunı boyınsha boljay alıw;

● tekst mazmunın qurawshı tiykarǵı hám ekinshi dárejeli informaciyanı ajrata biliw;

● tekstti túsiniw ushın tayanış sózler menen gilt sózlerdi qollanıw;

● oqılǵan tekst tiykarında juwmaq shıǵarıw, ulıwmalastırıw;

● teksttiń jańalıǵı menen ajralıp turatuǵın bahalı informaciyanı belgilep qoyıw.

Sabaqta hám sabaqtan tısqarı waqıtları ótkeriletuǵın tárbiyalıq ilajlarda milliy mádeniyatımız, úrp-ádetlerimiz, ruwxıy baylıǵımız, dástúrlerimiz haqqında da túsiniqler beriwge, bular haqqında tiyisli kónlikpe hám uqıplıqların iyelewge, olardan úlgi alıwǵa úyretip barıw kerek [4].

Ulwma bilimlendiriw mektepleriniń aldında turǵan tiykarǵı másele, mektep oqıwshıların sociallıq turmısqıa tayarlaw, olardı kerekli bilim hám kommunikativlik kónlikpeler menen támiyinlew bolıp tabıladı. Usınnan kelip shıǵıp, oqıtıwshılar hám ata-analar mektep oqıwshılarınıń kommunikativlik kompetenciya qalıplesiwın shaxstıń tabıslı sociallıq belsendiligi ushın tiykar sıpatında kórip shıǵıwı zárúr.

Kommunikativlik kompetenciya qalıplesiwı kishi jastaǵı mektep oqıwshılarına ózlerin kóbirek isenimli seziwine múmkinshilik tuwdıradı. Sebebi, qarım-qatnas – bul adamlar arasındǵı óz ara baylanıs tiykarı bolıp tabıladı. Sonıń ushın, kommunikativlik kompetenciyanı qalıplestiriw bilimlendiriw tarawındǵı birinshi dárejeli másele bolıp esaplanadı.

Kommunikativlik óz ara baylanıstıń tiykarǵı formalarınan biri sıpatında házirgi ilimiy izertlewlerde oqıwshılardıń bar bilimlerin biriktiriw menen sıpatlanatuǵın «túsiniw oqıw» túsiniǵı mazmunı ashıp kórsetilmekte hám bul oqıwshılar arasında bir waqıttıń ózinde funciyalar, roller hám wazıypalardı bólistiriw arqalı olardıń bilimlerin bayıtıw esabınan birgelikte maqsetke erisiw ushın ámelge asırıladı. PIRLS baǵdarlama talapları negizinde túsiniw oqıw mektep oqıwshılarınıń mazmunlı ham nátiyjeli shaxslar aralıq óz ara baylanısı sıpatında belgili bolıp, shaxstıń sociallıq sıpatları qalıplesiwın támiynleydi. Sonıń menen birge, ulıwma maqsetke erisiw ushın barlıq qatnasıwshılar bilimlerin, olar arasında birdey waqıtta atqarılátuǵın xızmetler, tapsırma hám wazıypaların bólistiriw arqalı hár qaysısınıń bilimin bayıtıw esabınan biriktiriw, shaxslar aralıq óz ara baylanıs procesi hám nátiyjesi refleksiya qalıplestiredi.

Ana tili sabaǵında baslawısh klass oqıwshılarda sóylew qábiletin rawajlandırıw PIRLS baǵdarlama talaplarına tayarlap barıw ushın naqıl-maqallar hám frazeologizmler menen islew, dóretiwsilik jumsları, kishi shıǵarmalar jazdırıw jaqsı nátiyje beredi. Sóylew qábiletin rawajlandırıw ushın biz gápler ústinde islewdi usınamız. Tapsırmalar: «İrkilis belgilerin qoyıw», «Kemis sózlerdi jazıw», «Oqılǵan teksttiń baslı pikiriń anıqlaw», «Berilgen sózler jıyǵınan tema boyınsha gáp dúziw».

Muǵallimniń sabaqtaǵı awızeki hám jazba tildiń sawatlılıǵın, durıslıǵın tekseriwden basqa jáne bir tiykarǵı wazıypası – balalarda óz pikirini erkin, tolıq, logikaǵa saykes, ózleriniń individuallıǵın kórsetiwden qorıqpastan bildiriw

қабилетин қаліplestiriv bolip tabiladi. Tildi rawajlandiriv boyinsha alip barilatuḡin jumis tek sabaqlar arqali ḡana emes, al klastan tis alip barilatuḡin ilajlar («Menin shaḡaraḡim», «Ata-anam kāsibi», «Bul biytanıs tanıs sōzler» hām t.b. temadaḡi klass sabaqları) hām sabaqtan tis iskerlik arqalı da āmelge asıriladı.

Sabaqta tema ōtiw waqtında oqıw-biliw iskerligin shōlkemlestiriv hām āmelge asırıwdın sāvbetlesiw sıyaqlı metodın qollansaq boladı. Sāvbetlesiw oqıw materialın balanıñ shaxsıy tājiriyesi menen baylanistiriv mūmkinshiligin beredi. Bul proceste oqıwshılar tiyisli bilimlerin eske túsirip, onı ōtip atırḡan oqıw materialı menen baylanistradı. Māselen, «Kōzdiñ qarashıḡında etip asıraw», «Qolda bar nārseniñ qādiri joq» temalarındaḡi sāvbetlesiwler qopallıq hām ōtirikshilik ūstinen hūkim etiw tūrında ōtkeriledi.

Baslawish klass oqıwshılarında kommunikativlik kompetenciyanıñ qalıplesiwi sheshimin kútip turḡan máseleleri sheshiw uqıbin da ōz ishine aladı. Oqıwshılarga duris sāvbetlesiw, pikir alısw ushın kútilmegen jaḡdaylarga tayar turıw kerekligi úyretilip barıladı. Bunıñ ushın sōzge sheshenlik hām diskussiya alıp barıw boyınsha sabaqlar ōtiw, hār túrli minezlerge iye balalar psixologiyası ōzgesheliklerin biliw, mimika hām qol hāreketlerin túsiniw, mānisen ayırıp biliwge úyretiw kerek. Kommunikativlik kompetenciyanıñ

qalıplesiwi ushın oqıwshılarga, āsirese kishi mektep jasındaḡi oqıwshılarga kompleksli qatnas zárúr, sebebi olardıñ jasında pikirlew obrazi dúzilip, minez-qulıq principleri qalıplese baslaydı.

Baslawish klass oqıwshılarında kommunikativlik kompetenciyanıñ qalıplesiw procesi sōylew, sociallıq hām mádeniy, tillik, oqıw hām biliw aspektlerin ōz ishine aladı hām bul aspektlerden hār biri belgili bir komponentlerden ibarat boladı. Bular til biliw, grammatika, stilistikadan bilimge iye bolıwı kerek. Sonday-aq, bul ōz pikirın ashıq aytıw, tınlawshılar dıqqatın ōzine jāmley alıw, juwap bere alıw, basqa shaxslar menen ōz ara baylanıs, tārbiyalılıq, keñpeyillilik, ādep-ikramlılıq sabaqları hām taḡı basqalardan ibarat boladı.

Demek, kommunikativlik kompetenciyanı baslawish klass oqıwshılarında ele de rawajlandiriv ushın PIRLS xalqaralıq bahalaw talapları tiykarında jumis alıp barıwıwızdı talap etedi. Awızeki qarım-qatnasta āmelge asırılauḡın kommunikativlik kompetenciyanıñ qalıplesiwi tekstti talqılaw qabiletleri menen de baylanisli boladı. Kompetenciyanıñ tiykarḡı túrleriniñ qalıplesiwi mektep sabaqlarında oqıtıwdıñ eñ baslı maqsetleriniñ birine aylanbaqta, sebebi bul oqıwshılarga oqıwda jetiskenliklerin kúsheytiwge, jazba sawtlılıḡın rawajlandırwǵa hām jāmiiyette duris qarım-qatnas jasay alıw mūmkinshilikler beredi.

Adebiyatlar

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Халқ таълимини бошқариш тизимини такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида» ги ПФ-5538-сонли Фармони, 2018 йил, 5 сентябрь.
2. Быстрова Е.А., Львова С. И. Обучение русскому языку в школе: учеб. пособ. для студ. пед. вузов. – М.: «Дрофа», 2004.
3. Литневская Е.И. Русский язык: краткий теоретический курс. «Русский язык: краткий теоретический курс для школьников». МГУ; -М.: 2000, – С. 112.
4. Mo'minova G., Jo'raev A. Sinf rahbari – sinf tarbiyaviy soatlari tashkilotchisi. – Toshkent: «O'qituvchi» 2012, 223-b.

REZYUME. Maqolada umumiy o'rta ta'lim maktablarining boshlang'ich sinf o'quvchilarining PIRLS xalqaro tadqiqotlari talablari asosida kommunikativlik kompetensiyalarini shakllantirish metodlari, darslarda o'quvchilarni mantiqiy fikrlashga yo'naltirish vazifalari bo'yicha tavsiyalar berildi.

РЕЗЮМЕ. В статье даны рекомендации по методам формирования коммуникативных компетенций учащихся начальных классов общеобразовательных школ на основе требований международного исследования PIRLS, задачам ориентации учащихся на логическое мышление на уроках.

SUMMARY. The article provides recommendations on the methods of formation of communicative competencies of primary school students in secondary schools based on the requirements of the international PIRLS study, the tasks of orientation of students to logical thinking in the classroom.

НУТҚ КАМЧИЛИГИГА ЭҒА БЎЛГАН БОЛАЛАР ИБОРАЛИ НУТҚНИ ХАЛҚ ЭРТАКЛАРИ АСОСИДА РИВОЖЛАНТИРИШ

С.Ю.Шакирова – стажёр- ўқитувчи

Ажиниёз номидаги Нукус давлат педагогика институти

Таянч сўзлар: халқ эртаклари, когнитив кўникмалар, мантикий фикрлаш, диалогик нутқни, монологик нутқ.

Ключевые слова: народные сказки, когнитивные навыки, логическое мышление, диалогическая речь, монологическая речь.

Key words: folk tales, cognitive skills, logical thinking, dialogic speech, monologue speech

Глобаллашув даврида мактабгача таълим соҳасидаги муҳим вазифаларни, яъни миллий иқтисодиёт тараққиётига мос ва тараққиётни рағбатлантирувчи даражадаги таълимни ташкил этиш, таълим ташкилотлари ва таълимий хизмат истеъмолчилари ўртасидаги ҳамкорликни кучайтириш, педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш тизимини такомиллаштириш, бола тарбиясига ижтимоий жамоатчиликни жалб этиш лозим. Айниқса, мактабгача таълим фаолиятини мониторинг қилиш, тарбиячи-педагогларнинг касбий маҳоратини ошириш, тарбияланувчилар шахсий фазилятларини таркиб топтириш, мактабгача таълимда болалар қамровини ошириш бўйича кенг қўламли ислохотлар амалга оширилмоқда. “Мактабгача ёшдаги болаларнинг ҳар томонлама интеллектуал, ахлоқий, эстетик ва жисмоний жиҳатдан ривожланиши учун шарт-шароитлар яратиш, мактабгача таълим тизимида инновацияларни, илғор педагогик ва ахборот-коммуникация технологияларини жорий этиш” вазифалари белгиланган. Бу борада тарбияланувчилар эҳтиёжларини кондирини, қобилиятлари, ёшига хос психик хусусиятларини ривожлантириш, нутқ камчилигига эга бўлган болалар иборали нутқни халқ эртаклари асосида ривожлантиришнинг турли методларини қўллаш ҳамда комплекс ривожланишини таъминлашга доир назарий-методологик асосларни такомиллаштириш, таълим сифати ва самарадорлиги уйғунлигини асословчи тизимни

яратишни тақозо этади.

Хусусан, мактабгача таълимни тубдан ривожлантиришга қаратилган Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 30 сентябрдаги “Мактабгача таълим тизими бошқарувини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида” ги ПФ-5198-сон Фармони асосида Мактабгача таълим вазирлиги ташкил этилди. Мактабгача таълим тизими самарадорлигини оширишда “Мактабгача ёшдаги болаларнинг ҳар томонлама интеллектуал, ахлоқий, эстетик ва жисмоний ривожланиши учун шарт-шароитлар яратиш, болаларнинг сифатли мактабгача таълим билан қамровини ошириш, мактабгача таълим тизимида инновацияларни, илғор педагогик ва ахборот-коммуникация технологияларини жорий этиш” [1:1-3] каби вазифалар белгилаб берилган.

Бугунги глобаллашув даврида барча соҳаларда ахборотлаштириш жараёнининг тезкор суръатларда амалга ошиши мактабгача таълим мазмунини ислоҳ қилиш, қилиш инсонни тарбиялаш, уларга замонавий таълим беришга ҳам ўз таъсирини кўрсатиб, долзарб муаммо сифатида кун тартибидан ўрин олмоқда. Айнан, мактабгача таълимни ислоҳ қилишда боланинг мактабга тайёргарлиги билан белгиланувчи таълим сифатини ошириш, таълимга қўйилган замонавий талаблар, тизимдаги муаммолар ва уларни ҳал қилишда таълим турлари ва мазмунини интеграциялаш узлуксиз таълимни кластерлаштириш асосида ривожлантиришни тақозо қилмоқда.